

MEVLANA CELALEDDİN RUMİ'NİN DERİN RUHSAL DEĞİŞİMİ

DAVUT İBRAHİMOĞLU*

ÖZET

Mevlana Celâleddîn Rûmî, kendi dünyasında itibarlı ve düzgün bir hayat yaşamaktayken geçirdiği ruhsal değişimle birlikte çöşkulu bir aşk adamına dönüşmüştür. Bu değişim, Mevlana Celaleddin Rumi'nin Şems-i Tebrizi ile görüşmesi sonrası olmuştur. Mevlana'na mevdana gelen değişiklik bir çok bakımdan ele alındığı halde psikoloji bilimi açısından ele alınmamıştır. Bu çalışmamızda Mevlana'nın yaşadığı ruhsal değişim ve onun his dünyası psikolojik açıdan ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: Mevlana, Şems, Psikoloji.

ABSTRACT

Rumi's had reputation and a decent life in his own world but then changed to his joyous mood and became a man of love Rumi's this change was after of meeting with Shams-i Tabrizi. Although in many respects Rumi's change is discussed in terms of the science of psychology is not dealt with. In this study, will be dealt with Rumi's experienced mood swings, and his feeling psychologically.

Key words: Rumi, Shams, and Psychology.

Yedi yüz elli yıl önce iki değerli şahsiyet arasında bir görüşme gerçekleşti. Bunlardan birisi çok ünlü, bilimsel ve dini şöhrete sahip; diğeri ise o güne kadar sır perdesinde yaşayan birisidir.

Konya'da yaşayan ve kendi devresinin en ünlü ismi olan kişi, gençlik çağında babası ile Orta Asya'ya göç etmiş Mevlana Celalettin Rumi idi.

Diğer kişi Şems-i Perende (Uçan Şems) lakaplı Şemssettin Mohammed-i Tebrizi idi. Bu görüşmenin akabinde Mevlana'da çok derin ruhsal değişim meydana gelmiştir. Bu değişim 750 senedir bilim ve tasavvuf tarihinde değerini her gün daha da artıran bir vaka olarak kaydedilmiştir.

Bu görüş çok enteresan bir hadise idi ve sonraları Psikoloji biliminde iki önemli mevzunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tabi ki Psikologlar bu iki mevzuya dikkat etmemişlerdir.

Birinci mevzu, hangi Psikolojik veya Parapsikolojik faktörler, bu derin değişime neden olmuştur. Hâlbuki bu görüşmeden önce, ağır başlı, oturmuş bir kişiliğe sahip, mantık, felsefe, fıkıh, usul, edebiyat ve ahlaki bilgilerle donanmış kişiliğe sahipken bambaşka bir kişiliğe sahip olmuştur. Büyük bir değişime uğruyor ve farklı düşünceler hızla ortaya çıkmaya başlıyor, bazen istem dışı ve kontrolsüz, bilinçaltından heyelan gibi yola çıkıyor, istikametinde yarı bilinçaltı ile karışıyor, isteyerek veya istem dışı belli bir öğeler seçiyor veya ortadan kaldırıyor, sonra bilinç altına geri dönüyor.

---

* Psikolog Dr., www.pskoenerji.com, davuti@hotmail.com

İkinci mevzuda birinci mevzu kadar önemlidir. Güvenilir kaynaklara göre Mevlana Şems-i Tebrizi'nin görüşme sonuçlarını Mevlana'nın koşulsuz ve isteyerek Şems-i Tebrizi'ye teslim olmasıdır. Bu teslimiyet Mesnevi ve Divan-i Kebir'de ispatlanmaktadır. Bu teslimiyet Mevlana'nın Şems-i Tebrizi'nin karakteristik cazibesi altında kaldığını gösteriyor.

Lutif eylersen lutif olurum, küskün olursun, kahrolurum.
Şeker dudaklı sevgilim, ben seninle hoş olurum
Ağır başlı seccademde otururken
Sokak çocuklarının oyuncağı yaptın beni

Şems'e karşı bu nehai teslimiyet, Mevlana'da zihinsel, ruhsal faaliyetleri meydana getirmiştir. Bu ardi kesilmeyen çağlayanlar Mevlana'nın içinde değişik kişiliklerle kendini gösteriyordu.

Mevlana haykırıyordu:

Bu iki binden fazla ben ve bizlerden ben nasıl benim
Bağrışıma kulak verin sakın ağzımı kapatmayın.

Kendimden geçtiğim yoluma kadeh koyma
Önüme geleni ezerim bulduğumu kırarım

Aslında Mevlana'nın Şems'e olan teslimiyeti hiçbir bilimsel ve mantıklı açıklaması yoktur. Çünkü Mevlana Şems-i Tebrizi adında birisine teslim olmamıştır, belki Şems'in güçlü ruhsal cazibesi Mevlana'yı kâinatın sonsuzluğuna yönlendirmiştir ve bir top gibi ilahi güce emanet edilmiştir.

Fırtınaya karşı saman gibiyim
Nerede düşeceğimi kendim bile bilmiyorum

İlahi top koşturanların önünde
Mekân ve lâmekândan koşuyorum

Ne yazık ki bugünkü Psikoloji bilimi ruhun normal faaliyetlerden ve fenomenlerin tanımından başka hiçbir gelişmeyi kabul etmedikleri için ruhun manevi boyutlarını gözden kaçırmaktadır.

Bu dar görüşlü bakışlarla ilgili Eric From bakınız neler söylüyor: "akademik Psikoloji, fen bilimlerine ve laboratuvarlarda bu bilimin ölçme metotlarını elde etme çabasıdır. Yani ruhtan başka her şeyle ilgilenmektedirler. Aynı zamanda insanın bazı özelliklerini laboratuvarlarda inceleme çabasıdır.

Onların iddialarına göre, vicdan, iyi ve kötüyü tanımak, değer yargılar metafizik kavramlardır ve Psikoloji bilim alanının dışındadırlar. Böylelikle,

Psikoloji ana konusundan (yani ruhtan) yoksun bir bilim haline gelmiştir. Mevcut psikoloji sadece tepkilere, mekanizmalara ve içsel güdülere ilgi göstermiştir. Aşk, sevgi, mantık, vicdan ve insani değerlere ve özel fenomenlere ilgi göstermiştir.

MEVLANA’NIN DÜNYA GÖRÜŞÜNE BİR BAKIŞ

Mevlana’nın heyecan dolu fevkalade derin derin bir ruhsal karışımı ile düşüncelere bakıldığında ve onun ruhsal ve beyinsel yeteneklerinin geliştiğini baktığımız da, onun dünya görüşünü sistematik felsefi ekoller çerçevesinde değerlendirmek abesle iştigaldir.

Bu bilgi ve marifet volkanını, realizm, idealizm ve buna benzer normal felsefi kalıplara sokmak isteyenler, Mevlana’nın psikolojik ve zihinsel durumunda yeteri kadar bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır veya bu kalıplara aşırı derecede inandıkları için, bu kalıpların dışında tasavvur etmek bile akıllarına gelmemiştir.

Mevlana’nın dünya görüşünü şu aşağıdaki beş sahada incelememiz mümkündür:

- 1-Hikâye ve masal sahası
- 2- Bilimsel bakışlar sahası
- 3-Dünya görüşlerine bakışlar sahası
- 4-Marifet sahası
- 5-İrfan sahası

Bu sahaları irdelemek ve incelemek tabii ki başlı başına bir kitap olacak kadar geniş bir konudur. Bu incelemeyi başka bir zamana bırakır, Mevlana’nın aşkla ilgili düşüncelerine göz atıyoruz.

MEVLANA AŞK VE GÜZEL ŞAİRİ

Mevlana yaşadığı derin ruhsal ve zihinsel değişimin ardından, mevcut olan her şey şöhret, makam, mal, mülk hatta aile bireyleri dâhil, her şey değerini yitirmiştir. Ancak baki olan sadece iki kaş veya iki dudağa olan aşk değildi. Bu aşk tekâmül yolundan yürüyen bir zatı için ilahi aşktır. Ben inanıyorum belli ve geçici bir süre içinde bir insan başka bir insana aşkı, ruhsallıktan ziyade fiziki ve bedensel bir aşk olup, bir değersiz daha çok değersiz birine temayül göstermesidir.

Bu ilahi aşkın en önde geleni kesinlikle Mevlana’dır. Aslında Mevlana hakkında makale yazmak, fikir beyan etmek, ağır bir sorumluluk duygusunu insana yüklemektedir.

Mevlana bir kişiye, bir müride, bir mürşide, bir kitleye, bir ırka, bir dine vs.. hitap etmiyor. Mevlana tüm kâinata, tüm insanlığa hitap ediyor. Bunu yaparlarken de, temel öğe olarak sevgiyi kullanıyor. Bir taşı sevmekten, bir ağacı, bir köpeği, esen rüzgârı, bir düşünceyi, bir hayali, bir coşkuyu, bir kuşku veya bir korkuyu, bir hüznü ve yıkımı, boşluğu, bir gülümsemeyi veya gözyaşını, bir çocuğu, bir kadını veya bir erkeği, Tanrıyı, Tanrıya sığınmayı, gerçeği, sevgiliyi...

İnsanı sevmek ve sevmek...Ve Mevlana tek bir şeyden hoşlanmıyor. İnsanları ayıran, insanlık kavramını parseleyen her şeyden, daha ileri gidiyor, yüzeysel düşünce ve bakışlar(benim, bizim gibi kavramlar) ile insanları birbirinden ayıran her şeye karşı çıkıyor. Düşünüyorsunuz, 13.asrın ortalarında Horasan dağlarından kalkıp, Konya'ya gelen doğulu bir düşünür. O zamana kadar değişik kültür ve coğrafyalardan gelen bilgileri, olağanüstü sezis duyusunun perspektifi altında kullanarak asırlar sonra, dünyanın bugünkü batı medeniyeti diye bildiğimiz felsefi sistemlerin temellerini atıyor. Spizona'ya Goeth'ye Dostayevski'ye ve birçok düşünürün yollarını açıyor. Aslında, tüm felsefi sistemlerin ve dünya görüşlerinin en insancılısı olan varoluşluğun ilk ve gerçek temsilcisi 1200 ortalarının anadolusunda Mevlana'dır. Yeniden o yıllarda ilk kez düşüncenin ne olduğunu, pozitif ve negatif düşünce kavramlarını ortaya koyuyor ve pozitif düşünce den söz ediyor;

Kardeşim sen düşünceden ibaretsin
Geriye kalan et ve kemiksin
Gül düşünürsün gülistan olursun
Diken düşünürsün dikenlik olursun

Kanaatimce Mevlana'yı "hoşgörülü" olarak kabul etmek doğru değildir. Zira hoşgöründe, bir (Sen benden farklısın, sen benden ayrısın ama ben yinede senin bu farklılığını hoşgörüyorum. Sendeki farklılığa katlanıyorum, senin farklılığını tolere ediyorum yanısıra senden üstünüm, sen benden aşağısın, ama ben yine seni hoşgörüyorum) temeli mevcuttur.

Hâlbuki Mevlana felsefesinde böyle bir şey yoktur. Mevlana sevgiliyi yani O'nu seviyor O'ndan hareket ederek, bizleri, herkesi, insanların tümünü seviyor ve Ben'i herkes ile özdeşleştiriyor.

Mevlana tamamiyle 13.yüzyılın adamıdır. Bugündeki hayatı ve eserleri defalarca incelenmiştir ve her seferinde yeni bir fikir ortaya çıkmıştır. Derin ruhsal değişim, Mevlana'da eşine pek az rastlanan bir derinlik meydana getirmiştir. Bu derinlik onu gerçek bir aşk şairi yapmıştır.

AŞK ŞAİRİ MEVLANA

Mevlana, kendini tümüyle sevgiye vermiş olmakla sonunda kendisini kazanmayı ve bulmayı elde edebilmiştir. O bir şairdi.. ve heyecanları ile kuşkuları ile lirik insanın edebi hasretinin ve sonsuzluğunun ifadelerinden başka bir şey değildir.

Mevlana'nın gözünde, insana olan aşk ve sevgi, bir kişi için önemsiz olursa, tekamüle olan aşk kişi için güç kaynağı olarak özetlenirse,aşkın hassas,zarif ve ihtişamlı boyutunu algılaması mümkün değildir.

Ateş artık yel değildir ney sesi
Kimde ad yok, yokluk olsun hissesi

Aşkın ateştir gelip düşmüş neye
Aşktan artık çağlayış geçmiş meye

Aşkın uğrunda yırtsan gömleği
Hırsta kalmaz bil ki gönlün isteği

Şad olup kal sevdamız hoş aşkımız
Derde derman, senle bitmiş kaygımız

Mevlana'nın şarkısından tüm bilgeliği, arzuları, tasavvuf bilgisi, yazgısı ve her şeyin özü ile yoğrulup o vecd dolu vuslata doğru, ilahi aşka doğru yönelmiştir. Mevlana her şeyin çaresi, her derdin dermanını ancak aşkla görmektedir.

Toprak insan, aşkla göklerden geçer
Aşk yüzünden Tur ki coşmuş raks eder

Aşkta, sabrı bulmamış sersem kişi
Bir kanatsız kuştur artık vah işi

Aşk, manevi yaşamın ve ilahi yüceliğe varmanın nihayi amacıdır. Mevlana'nın adını doğu ve batıda duyuran temel eser Mesnevi'dir, ancak onun şaheseri Şems'e adanmış bulunan Divan-ı Kebir'dir. Mevlana Mesnevisini yazarken amacı müritlerini aydınlatmak, onlara doğru yolu göstermektir. Ama Divan-ı Kebir'de olan gazeller, ruhunun en derin coşku ve titreşimlerini ifade etmektedir.

Divan'ın bir kısmı en ince ve kavranması güç tasavvuf fikirlerini kapsar. Fakat diğer bölümü gerçek ve yüce güzelliğe ulaşan aşka dair şiirlerdir.

Bir Psikolog olarak, aşk fenomen ile uzun yıllardan beri tanışmış olup, bu fenomenin özelliklerini, mahiyetini yıllardır incelemekteyim. Ben aşkın, iki kaş,iki göz ve dudaktan,özetlenmesine inanmıyorum. Bu fenomene çok yönlü baktığımdan, yine de Mevlana'nın söylediği gibi:

Ren, güzellik, isteyiş olmuşsa aşk
Oldu rüsva, nefse bağlanmışsa aşk.

Evet, ilahi olmayan aşklar her zaman yok olmaya mahkûmdur. Ama gerçek aşk, âşık olmak, aşka yürümek, aşkta kalmak ve aşk kesilmek demektir.

Sormuşlar aşk nedir:

-Aşk kıyısı bulunmayan büyük bir denizdir. O denizin suyu baştanbaşa ateştir, dalgası incidir.

Aşk kevserdir, ab-ı hayattır, ömre sonsuzluk verir, insanı ölümsüz eder

Allah aşkıyla gıdalanın aşığa, yüzlerce beden, bir dut yaprağı değerinde bile değildir. Evet, “O’ndan başkasına beslenen aşk geçicidir.

Sormuşlar, âşıklık nedir:

Cevap vermiş:

“Âşık ol da bil” bu bilgi zevk bilgisidir. Onu tatmayan bilmez. Bildim bileli diyenin bilgisi sadece zandır. Madem öyle, sen düşmeyi düşenden öğren, yanmayı pişmişten sor.

“Aşkın kokusunu da aşığın yanık nefesinden kokla. Bu işaretlerden yola çık ve aşkı bilmek için âşık ol” diyor ve son olarak yine Mesnevi’den yardım alıyor ve diyorum ki aşk için ne söylesem ve ne kadar söylesem mahcubum ve mahcubum.

Aşk için ben, her ne türden söylesem
Mahcubum, ben mahcubun bir söz desem

Hem kalem yazmış giderken çarçabuk
Aşkı yaz derken, kalem artık kırık

KAYNAKLAR:

Mevlana Celaleddin Rumi, *Divan-ı Kebir*, Firuzanfer, Tahran 1987.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Mesnevi*, Tahran 2007.

Mevlana Celaleddin Rumi, *Mesnevi Türkçesi*, Ahmet Metin Şahin, İstanbul 2008.

Said Türkoğlu, *Aşk Yolcusu*, İstanbul 2008.

Erick From, *Din ve Psikoanaliz*.